

כאיכותו קרין לא עם מורנו... משה שמעיה נבוכד
למלך בבל... היום נחלו ונחל ונחל
ביום ילול מחרתנו... וזו פה המעשה המלכותי.
שן זמן משה ולא קרין כיו בנפך חרות אר
הקרה קרין גם לא קרין משה נבוכד
למלך בבל... וזו פה המעשה המלכותי.
היום חיל בניי בנימין יחזקאל.
הליקטות משה לקרית סמוך.
הקריית משה ולמשה חיים קרין
משה חיים קרין... וזו פה המעשה המלכותי.
משה חיים קרין... וזו פה המעשה המלכותי.

מראי מקומות לעיון בדרך היומי

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

גליון מספר 340

הוצאה ע"י בנם המה"צ
ה"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"נ ה"ר צבי כהר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת ה"ר אברהם אליעזר ז"ל

מסכת סנהדרין דף סא - דף סז

בס"ד, ל ניסן התש"ע.

משמע לן "איכא יעבדו". אבל אי השתחואה יצתה ללמד דכל שהיא דרך כבוד
חייב, ואפילו מגפף לנושקים "איכא יעבדו" למעוטי מאי. וכתב המהרש"א,
דלדברי תוס', קשה לישנא דגמ' "איכא יעבדו למעוטי מאי", דטפי הוה ליה
למימר לא תונוי מאי, דהא רצונו להקשות למה איצטריך לרבות פוער לפעור,
ולדברי הבעל המאור ניחא.

ו) גמ', מניין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב וכו'. פירשו התוס' ד"ה מנין,
דאף ד"מזובח לאלוהים יחרם", ילפינן דחייב הזובח או העושה אחת מכל
עבודות אפילו שלא כדרכה, הני מילי עבודה זרה שעבודתה דרך כבוד, אבל
מרקוליס שעבודתה דרך בזיון לא, להכי איצטריך "ולא יזבחו". וכתב המהר"ם
(ארש"י ד"ה אלא הא), דאין להקשות אם כן, מאי מקשינן למה ליה למילף
מ"לא יזבחו", נילף מהשתחואה, דהא לא ילפינן מהתם אלא עובד דרך כבוד
לזו שעבודתה בדרך כבוד, אבל לא למרקוליס דעבודתה בדרך בזיון, דלקמן
(סג). אמרינן דתלתא השתחואות כתיבי בקרא, ואחת מהם ללמדנו שחייב
העובד למבזוין בהשתחואה, אף שאינה עבודתה.

ז) תוס' ד"ה מניין לזובח בהמה, בתוה"ד, אבל אזהרה לזובח שלא כדרכה מנא
ליה. הרמב"ם בספר המצות (לאוין ה) הביא דברי המכילתא (בפרשת
משפטים), דנלמד אזהרה לזובח מקרא ד"לא תשתחוה להם". והרמב"ן (שם)
השיג עליו, דאי אפשר למילף לאו לזביחה מהשתחואה, דתרי לאוי נינהו, חדא
להשתחות לעבודה זרה, וחדא לעובדה בעבודות שעובדים במקדש. ולכך כתב,
דכונת המכילתא למילף אזהרה לזובח מהמשך הקרא, דכתיב "ולא תעבדם"
דכולל אזהרה לכל העובד בעבודות הנעשות בפנים. וכתב, שאף הרמב"ם חזר
בו בחיבורו הגדול (פ"ג מהלכות עבודה זרה ה"ג).

ח) בא"ד, ולא נקט מרקוליס אלא משום דסתם מבזים לאו אורחיהו בזביחה.
מהר"ם ביאר, דכוונתם לבאר הסוגיא באופן אחר, והכי קא פריך, בשלמא אי
זביחה יצאת ללמד, בעינן קרא ד"לא יזבחו", דזובח אתי לעונש, ולא יזבחו
לאזהרה לעובד באחת מעבודות פנים אפילו שלא כדרכה, אבל אי אמרת
דהשתחואה יצאת ללמד על כל העבודות שהן דרך כבוד, למה לי קרא ד"לא
יזבחו" לאזהרה, מהשתחואה נפקא, דכתיב ביה עונש ואזהרה, עונש מ"וילך
ויעבוד", ואזהרה מ"כי לא תשתחוה".

ט) גמ', התם בזובח להכעיס. פירש רש"י ד"ה לזובח להכעיס, דעובדה כדי
להכעיס את בוראו, אבל אינו מתכוון לקבלה באלוה. ובחידושי הר"ן ביאר,

א) גמ', עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא וכו'. הקרן
אורה (זבחים י). הקשה, אמאי השמיט הרמב"ם האי דינא דהשוחט על מנת
לזרוק דמו לעבודת כוכבים מתחייב מיתה וכסברת רב אחא, דלא מצינו בסוגיין
שנדחית. ועיין מה שהאריך ליישב באבן האזל (פט"ו מפסולי המוקדשים הט"ו).

ב) גמ', מידי דהוה אמשתחוה להר וכו'. הקשה המהר"ם, לכאורה לא דמי,
דהתם עובד עבודה זרה בשעה שמשתחוה, מה שאין כן במחשב מעבודה
לעבודה. ותירץ, דרב אחא אית ליה מסברא בלא שום ראייה דגברא חייב
קטלא, דשחיטה צורך זריקה והוה ליה כעובד עבודה זרה וכדפירש רש"י ד"ה
ועובדיהם בסייף, ולא מייתי ראייה אלא דלא נוכיח דאינו חייב מיתה מהא דאין
הבשר אסור, דאשכחן כהאי גוונא גבי הר דלא מיתסר, אפילו דדין העובדה
בסייף.

ג) תוס' ד"ה איכה יעבדו למעוטי מאי, בתוה"ד, ועל כרחך איכה יעבדו לרבווי
אתא כגון פוער לפעור חורק אבן למרקוליס. הקשה המהרש"א, להאי סברא
דזביחה יצא מן הכלל ללמדנו שדווקא עבודת פנים חייבים עליה כשעובדה
שלא כדרכה, איצטריך נמי "איכא יעבדו" למגפף ומנשק לעבודה זרה שדרכה
בכך, דלא אתי מזביחה דהוה עבודת פנים. ותירץ, דתוס' נקטו פוער לפעור,
משום דמנשק ומחבק לרבא בר רב חנן, מהשתחואה נפקא.

ד) בא"ד, וי"ל דאי השתחואה ללמד יצאה לחייב בשאר עבודות וכו'. הערוך
לנר ביאר, דכוונת התוס', דכיון דמה שיש מקום לפטור כשעובד דרך בזיון אף
שדרך אותה עבודה זרה לעובדה בכך, הוא משום דמכל מקום לגבי ישראל לא
חשיב דרך עבודה, הלכך אם נלמד לחייב אף העובד שלא כדרכה מהשתחואה,
על כרחך חייב העובד עבודה זרה כדרך שעובדים בה אחרים, ולא נוכל
להוציא מכלל זה העובדה דרך בזיון, דמכל מקום נכלל בשאר עבודות שדרך
לעבוד בהם עבודה זרה, מה שאין כן אם נלמד מזביחה, נכלל דווקא העובד
כדרך שישראל עובד, והיה מקום לפטור העובד דרך בזיון אף אם עבודתה בכך.
ועוד עיין במהר"ם.

ה) בא"ד, שם. ובבעל המאור (דף טו: מדפי הרי"ף) ביאר, דאי ילפינן מזביחה
דחייבים על כל עבודת פנים, איצטריך "איכה יעבדו" למעוטי מגפף לנושקים,
דהוה אמינא דמזביחה לא ממעטינן אלא מגפף לזובחים, שזו עבודת פנים וזו
אינה עבודת פנים, אבל מגפף לנושקים אידי ואידי דרך כבוד, לחייב, קא

כיון דמיותר הוא, דהא לאזהרה לא איצטריך דנפקא לה מאידך קרא ד"לא תשמע אל דברי הנביא", ועל כרחך ללמדך שאם אבה ושמע חייב.

(טז) גמ', איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה. פירש רש"י ד"ה מאהבה, דעובד מאהבת אדם ומיראת אדם ולא חשבה בלבו לאלוהות. וברש"י ד"ה פטור ביאר, דסברת רבא דפטר, הוא משום ד"לאו כלום עבד". ולכאורה נראה, דביאר הסוגיא כהרמב"ן (בשבת עב:), דהאי יראה אינה יראה דסכנת נפשות, אלא שלא יזיקנו בממון וכדומה, ופליגי אביי ורבא היכא דלא קיבל העבודה זרה באלהות, דאביי מחייב דומיא דעובד עבודה זרה באחת מהעבודות שלא מאהבה ומיראה, דאף היכא דלא קיבלה על עצמו בפירושו באלוה מתחייב מיתה. ורבא סבר, דכל עובד עבודה זרה אינו חייב כל זמן שלא קיבלו עליו באלוה, אלא דבעובד סתם איכא אומדנא שקיבלה באלוה, דאי לא הכי לא הוה פלחי ליה, אבל כשעובד מאהבת או מיראת אדם, כל עוד שלא אמר "אלי אתה" ליכא אומדנא שקיבלה באלוה ולכך אינו מתחייב. דהיינו, דאביי ורבא פליגי בחיוב העובד עבודה זרה אם הוא משום שעל ידי העבודה מראה שקיבל העבודה זרה עליו באלוה וכסברת רבא, או נימא דעצם העבודה לפני עבודה זרה מחייבת מיתה, אפילו לא מקבלו באלוה, וכאביי. ומוסיף הרמב"ן, דודאי אף לאביי אם יעבוד מחמת פחד מיתה לא יתחייב מיתה, דכיון דעובד מאונס אף דמצווה להיהרג ולא לעבור, מכל מקום פטור ממיתה, ודלא כתוס' ד"ה רבא. ועיין באות הבאה].

(יז) גמ', שם. והרמב"ם (פ"ג מהלכות עבודה זרה ה"ו) פירש, דעובד מאהבה, היינו שעובד מחמת שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיא נאה ביותר, ועבודה מיראה היינו שעבדה מיראת העבודה זרה שמא תריע לו, כמו שמדמים עובדיה שהיא מטיבה או מריעה, אבל לא קיבלה עליו באלוה. והקשה המאורי, דהעובד העבודת כוכבים מחמת שהיא מטיבה או מריעה, אף היכא דלא קיבלה עליו באלוה ודאי חייב מיתה, דלא גרע ממקטר לשד דאמרינן לקמן (סד:). דהוה עובד עבודה זרה, וסתם מקטר לשד אינו מקבלו עליו באלוה, ועל כרחך דכל שעובד עבודה זרה כדי שתבוא ממנה איזה תועלת, נתן לה אלהות ושררה, והיא ענין עבודה זרה.

(יח) תוס' ד"ה רבא, בתוה"ד, י"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחילה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מתחייב מיתה. והקשה בחידושי הר"ן בשם ה"ר דוד, דמכל מקום תקשה, אמאי פטר רבא אף בעובד מאהבת אדם, הא משום אהבת אדם אין לו לזלול אפילו במצוה קלה. ולכך פירש, דאף רבא מודה בגוונא דמקבלו עליו באלוה מחמת פחד מיתה, דיתחייב מיתה אם יהיה מויד בדבר, ופליגי בגוונא שלא קיבלו עליו באלוה, אלא עבד עבודה זרה מחמת פחד מוות, דלרבא לא מתחייב מיתה כל זמן שלא קיבלו עליו באלוה, וכשעובד מחמת פחד מיתה אין אומדנא ממעשיו שמקבלו כמי שעובד בלא פחד מיתה, ואביי סבר דהעובד מתחייב מיתה אף אם לא קיבלה באלוה, ועיין באות הקודמת.

(יט) גמ', רבא אמר פטור. כתב בחידושי הר"ן, דאף דקיימא לן כרבא דאין חייבים עליהם מיתה וחטאת, מכל מקום מענין עבודה זרה הוא, ואסור לעשות

שבא להכעיס העבודה זרה, ובכך נחשב שמקבלו כאלוה, דאי לאו הכי במה הוא מכעיס לפניו, ואשמועינן קרא, דאפילו אינו זובח לפניו דרך כבוד, מכל מקום חייב כזובח למרקוליס דאין עבודתה דרך כבוד. וכן כתב היד רמה.

(י) גמ', רב המנונא אירכסו ליה תורי. כתב היד רמה, דאשמועינן דהווי בכהאי גוונא, ללמדך כמה היה זהיר ואוהב את התורה, שאפילו בשעה שהיה בהול על ממונו ורודף לבקש את שורויו, עמד לענות לשאלת רבא.

(יא) גמ', תנן האומר אעבוד וכו'. כתב היד רמה, דמסוגיא דידן מבואר דהאי מתניתין אניסת קאי, ודלא כדברי רש"י לקמן (סז). ד"ה האומר דאמסית קאי. והמהר"ם יישב דעת רש"י, דלעולם אמסית קאי, ומכל מקום מקשה שפיר, דלא מיכרי מסית אלא כשאומר בלשון שאם יסכים הניסת לדבריו יתחייב בו, על כרחך דמתחייב הניסת על ידי דיבור בעלמא. והמהרש"א לקמן (סז). פירש איפכא, דכוונת רש"י שם, דאיירי בניסת על ידי מסית וחייב המסית. ועיין עוד במנחת חינוך (מצוה תסב, אות ז) ובחזון איש (סימן כד סק"ה ד"ה באומר אעבוד).

(יב) תוס' ד"ה ומר סבר, בתוה"ד, ויש לומר וכו' אבל מסית לעצמו לא חשיב מסית כ"כ משום דלא שמעי ליה. כתב התוס' הרא"ש, דלפי זה, אם השומעים השיבו לו בדיבור המחייב, כגון שאמרו לו נלך ונעבוד, יהא חייב, שהרי התברר שלא היו דבריו דבורים בעלמא. אבל רבינו יונה כתב, דאין המסית חייב עד אשר נתמלאו שני פרטים, א. שיעבדו אותו ב. שלא יחזור בו בשעה שיעבדו אותו, ורבי מאיר ורבי יהודה פליגי בגוונא שלא עבדו אותו, אלא ענו לו שמקבלים דבריו, דכיון דלא עבדו אותו יכול המסית לטעון דלא היתה כוונתו להסית.

דף סא ע"ב

(יג) גמ', ומתני' כאן ביחיד הניסת כאן ברבים הניסתים. כך גרס רש"י בד"ה ברבים הנסתים. וכתב הר"ן, דכן משמע מהא דרב יוסף הביא ראייה מלישנא דקרא דכתיב ביה "לא תאבה לו ולא תשמע אליו" דמתחייב על ידי אמירה בעלמא, והרי קרא בלשון יחיד נאמר. מיהו הביא דגירסת הספרים איפכא, דיחיד דמימלך אינו מתחייב באמירה, ורבים הניסתים לא ממלכי, ומתחייבים על ידי אמירה בעלמא. וכתב, דכן משמע, דדברי מתניתין לקמן (סז). דמינה דייקי דמתחייב באמירה, בלשון רבים נאמר, ואף דקתני נמי "אלך ואעבוד" לא יחיד ממש אמר, אלא רבים הם, וכל אחד אומר לעצמו. וההוכחה כדעת רש"י מלישנא דקרא, יש לדחות דנאמר בלשון יחיד לאפוקי מדין עיר הנדחת, דאינם חייבים עד שיעבדו.

(יד) גמ', שם. עיין באות הקודמת הרמב"ם (פ"ה מעכו"ם ה"ה) פסק כהאי שינויא דרב יוסף וכגירסת רש"י (עיין אות הקודמת). ותמה התוס' יו"ט, הא אביי אותביה לרב יוסף.

(טו) גמ', לא תאבה ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב. כתב היד רמה, דאף דאין מבואר בהאי קרא דמתחייב הניסת מיתה, מכל מקום הכי משמע ליה קרא "לא תאבה לו" שלא תתחייב מיתה כמוהו. אי נמי, יליף עונש מהאי קרא

הדרך היומית

מסכת סנהדרין דף סא – דף סב

ל ניסן – א אייר התש"ע

מאהבה ומיראה נקרא שגג בשגגת מעשה, ולא דמי לקיום מקצת וביטול מקצת, והיינו משום דכיון דסבר דלא נקרא העובד בכהאי גוונא עובד עבודה זרה נקרא העלם דבר, דלא היה לו להעלות בדעתו דאף בכהאי גוונא נקרא עבודה זרה, וביטול מקצת היינו כשידע דנקרא עבודה זרה אלא דסבר דבכהאי גוונא התורה התיירה.

ב) רש"י ד"ה השתחואה, בסוה"ד, ואע"פ שחייבין עליה מיתה דהא גבי סקילה כתיב וישתחוו להם, מיהו מכרת ומחטאת אפקה. **ובחידושי הר"ן** הביא יש מי שאומר, דרבי אמי דסבירא ליה דהשתחואה ללאו יצתה, אינו מחייב מיתה על השתחואה, ואפילו על ידי התראה, ולשיטתו מתניתין **דלעיל** (ס:) פליגא אדרבי אמי.

ג) תוס' ד"ה מאי טעמא, בפרק כלל גדול וכו' מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתא וכו'. ביאר **המהר"ם**, דכוונת רש"י שם, דכיון דאפשר ללמוד לחלק מדאסמין קרא אחת למהנה, יכול לדרוש אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת בלא שום מ"ם. והא דכתב הכא **רש"י ד"ה מאחת מהנה**, "והכי משמע מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת" דמשמע דאף לדרשא זו עצמה בעינן מ"ם, לא כתבה אלא ליישב הלשון לפי מה שכתב מ"ם, אבל לפי האמת בלא מ"ם נמי אתי שפיר.

ד) רש"י ד"ה תפוק ליה, לרבי אבא פריך וכו'. כתב **המהרש"א**, דהוא הדין דהוה מצי לפרש דלרב יוסף פריך, דבעי למימר דלכולי עלמא השתחואה לא יצתה ללאו אלא לחלק, דאם נלמוד לחלק "מאחת מהנה" שפיר אפשר לומר דאף השתחואה לחלק יצאה. אלא דניחא ליה לרש"י לפרש דעיקר הקושיא לרבי אבא, דלפום קושיין עיקר ברייתא דרבי זכאי ליתא. מיהו הקשה, דלפי האי קושיא דנלמד חילוק מלאכות "מאחת מהנה" על כרחך השתחואה ללאו יצאה, ואם כן מאי קאמר אבות זיבוח קיטור השתחואה, דאי השתחואה אינו אלא לא תעשה לא שייך ביה חיוב חטאת.

ה) גמ', מאחת סימן אחד. רש"י ד"ה תיפוק לי פירש, דטעמא דיש מקום לחייב אפילו כששחט סימן אחד, אף דכל זמן שלא שחט ב' סימנים אינה שחיטה, משום דאשכחן דמכשיר בפנים גבי חטאת העוף. נולכאורה לפי זה, אם שחט חצי סימן לא יתחייב דלא אשכחן כהאי גוונא בפנים]. אמנם **הירד רמה** כתב, דהוא הדין היכא דשחט מקצת סימן, ומייתי ראייה מלשון הגמ' **בכתובות** (לד.). דגבי עבודה זרה אפילו כי שחט פורתא איתסר ליה. וטעמא דמילתא, דכיון דהיכא דסבר מתחילה לשחוט רק מקצת סימן, בוודאי מתחייב מכי שחט פורתא, דאיתעבידא מחשבתו, אמנם לגוונא דרצה לשחוט כולהו סימנים, ולא שחט אלא פורתא, מרבינן לחיוב מרבויה ד"מאחת". ועוד עיין **בט"ז** (י"ד סימן ב סק"ד) **ובנקודת הכסף** שם.

ו) [רש"י ד"ה שבר מקל לפניה, דדמי לשחיטה ששובר מפרקתה. לכאורה כונתו לבאר, מדוע דווקא שבר מקל ולא זרק. אמנם עיין **בעבודה זרה** (נ:), דלמסקנא אין חילוק בין שבר לזרק מקל לענין חיוב מיתה].

ז) גמ', ומי מצית מוקמית להני קראי בעבודת כוכבים וכו'. כתב **המנחת חינוך** (מצווה כו אות ח), דלמסקנא דסוגיין דקרא ד"ועשה" לא איירי בעבודה זרה,

כן, ובכלל אביזרייהו דעבודה זרה דקיימא לן **לקמן** (עד.). דיהרג ואל יעבור. **ב) גמ', מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה.** כתב **המהרש"א**, דלאביי, האי דרמינן לעיל מתניתין דתנן העובד אמתניתין **דלקמן** (סז.) דכתיב ביה האנומב, לאו מאחד העובד פריך, דהא איכא למימר דאשמועינן מתניתין דאף העובד מאהבה ומיראה מתחייב, אלא מעובד עבודת כוכבים דכתיב ברישא פריך, דמשמע דווקא העובד ולא האומר. וכתב **הערוך לנר**, דכוונתו להקשות, למה איצטריך אביי לעיל ליישב הסתירה, אבל לא קאי אהא דהקשתה הגמ', דלא קשיא, משום דיש לומר דהגמ' הקשתה אליבא דרבא, דהלכתא כוותיה.

כא) גמ', יכול אפילו נעבד כהמן. כתב **בחידושי הר"ן**, למדנו מכאן שהקדשים של נוצרים ומשוגע של הישמעאלים אף על פי שאין טועים אחריהם לעשותן אלהות, הואיל ומשתחווים לפניהם השתחואה של אלוהות, דין עבודה זרה יש להם לכל דבר, שלא בהידור לבד משתחווים לפניהם שאין הידור למתים, אלא כענין עבודה זרה של אלהות.

כב) גמ' יכול אפילו נעבד כהמן, פירש **רש"י ד"ה נעבד כהמן**, שעשה עצמו עבודת כוכבים וכו' לא היה מרדכי מתגרה בו. הקשה **בחומרא וחיי**, לדברי **המדרש** שהביא **תוס' ד"ה רבא**, דהיו צלמים על לבו של המן, מה הראיה דהמן עשה עצמו עבודה זרה, דילמא מרדכי התגרה בו, משום הצלמים שהיו על לבו, וכן הקשה **המהר"ם** (אתוס' ד"ה רבא), וכתב דאין זו קושיא, דמלשון הברייתא חזינן דמה שהיו עובדים להמן היה משום שהיו עובדים אותו, אבל בעת שראה אותו מרדכי היו צלמים על ליבו הלכך לרבא לא השתחוה לו.

כג) גמ', והא המן מיראה הוה נעבד. הקשה **הערוך לנר**, לדברי **הרמב"ן והרמב"ם**, דסבירא להו דאף אביי מודה דהיכא דעבד מחמת יראת מיתה, פטור, (עיין באות טז, יז) מאי מייתי אביי ראייה מהא דנעבד כהמן, יקשה אנפשיה, דהא התם היתה יראת מוות. נולכאורה יש ליישב, דאביי מייתי ראייה מהא דהברייתא חשיב לה עבודה זרה, ומן הדין היה חיוב דיהרג ואל יעבור, (אפילו דאם לא יהרג יפטר מחיוב מיתה), וקשה לרבא דהנעבד מיראה אינה עבודה זרה כלל].

כד) [תוס' ד"ה רבא בסוה"ד, אי נמי משום קידוש השם. לכאורה יש להוכיח תירוץ זה לרבא, דאיהו אמר **במגילה** (יג.) דכנסת ישראל טענה על מה שמרדכי אקני בהמן, דהיינו שמצד הדין לא היה חייב לאקנויי ביה, והיינו לשיטתו הכא].

דף סב ע"א

א) גמ', באומר מותר לגמרי העלם דבר קיום מקצת וביטול מקצת. ביאר **הירד רמה**, דטעמא דאומר מותר לגמרי הוה שגגת מעשה ולא העלם דבר, משום שעוקר את האיסור מעיקרו, וסבר דלא היה צד איסור במעשהו, והוה כוליה מעשה בשגגה, דהעלם דבר אינו אלא בגוונא דאיתחזק בהיאי מלתא דהוה צריך לעיוניה אי שרי אי אסור, ואינו אלא כשיודע חלק מהאיסור וסבר שחלק אחד מותר, דבכהאי גוונא יכול להעלות על דעתו שאסור אף החלק השני. ולפי זה ביאר נמי הא דאמרין בסמוך לעיל, דלאביי הסובר דמותר לעבוד

הדרש היומיומי

מסכת סנהדרין דף סב - דף סג

א אייר - ב אייר התש"ע

מתכוין קרי ליה. והקשה היר רמזה, מאי שלא במתכוין איכא, ואי מטעמא דרש"י, כל מחלל שבת נמי בלא מתכוין הוא. ולכך כתב, דאף הכא איירי דחזא אנדרטא ולא ידע דעבודה זרה היא וסגיד לה, והוה נמי שוגג דהוה סבור נמי דמותר לעבוד עבודה זרה, וכדבריו לעיל גבי עובד מאהבה ומיראה.

(ג) תוס' ד"ה רישא בעבודת כוכבים, בתוה"ד, וי"ל דלא מ"ל הכי דמשמע דפטור בשבת לפי ששגג בלא מתכוין וכו'. וכתב המהר"ם, דליכא למימר דנוקמי כגון שהיה מתכוין לשחוט בהמת קדשים זו בחוץ ונמצאת אחרת, וכנגדו בשבת נתכוין לחתוך מחובר זה ונמצא מחובר אחר פטור, דהאי גוונא אינו שוגג בלא מתכוין, דמתכוין ומתכוין הוא.

(יד) בא"ד, מיהו קשה לוקמה בשאר מצות כמו בנרבע לזכור ולבהמה וכו'. הקשה המהרש"א, דלפי מה שנתבאר לעיל (נד): דלאביי בין לרבי עקיבא ובין לרבי ישמעאל חייב שתיים, ולרבי אבהו נמי לרבי עקיבא מיהת חייב שתיים, טפי הוה להו להקשות מבא על הבהמה והביא הבהמה עליו, דלאביי בין לרבי עקיבא ובין לבי ישמעאל חייב אחת, ולרבי אבהו לרבי עקיבא מיהת חייב אחת, וכדקשו התוס' בשבת (עב):.

(טו) גמ', שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור. וכתב התורת חיים, דבדין הוא דלוקמיה במתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דפטור כרבא דפליג עליה דאביי בשבת (עב):. דהכי הוה טפי דומיא לנתכוין לבלוע רוק ובלע חלב, אבל עדיפא ליה לאוקמיה במתכוין להגביה וחתך דפטור לדברי הכל.

דף סג ע"א

(א) [תוס' ד"ה אמר ר' אמני, פירש הקונטרס דלא גרסינן והשתחוה דלאו עבודה היא. ולכאורה צריך ביאור, דמדברי רש"י בד"ה ה"ג מבואר דטעמא דלא גרסינן ליה, משום דהשתחוואה לאו בכלל שאר עבודות, והיינו כדביאר בסמוך רש"י ד"ה לדבריו, דרבי אמני סבר דהשתחוואה ללאו יצאת, ולא משום דלאו עבודה היא. ונראה להוכיח מזה, דלתוס' שיטה אחרת בדעת רש"י, והוא, דאף רש"י סבר כדכתבו התוס' בסמוך, דר' אמני סובר, דאף דנלמד מקרא דלא תעבדם דאינו מתחייב אלא קרבן אחד על כל העבודות הנעשים בהעלם אחד, מכל מקום השתחוואה אינו בכלל שאר עבודות ומתחייב קרבן בפני עצמו. אלא דלא נחית רש"י לחילוק התוס' דאם השתחוואה ללאו יצאת, אין חסרון למיכתביה בהדי הנך עבודות כיון דהדין אמת].

(ב) גמ', אמר אביי מ"ט דר' אמני אמר קרא לא תעבדם. פירש רש"י בד"ה לא תעבדם, דמדכיל כל עבודות כאחד, דרשינן דאף אם עשאו כולם כאחד אינו חייב אלא אחת. וביד רמזה כתב, דיש נמי לבאר, דמדהוה מצי למיכתב לא תעבוד, וכתב בכנוי לרבים לא תעבדו, נלמד דאף אם עשאו כולם כאחד אינו חייב אלא אחת. וכן כתב בחידושי הר"ן לעיל (סב):.

(ג) רש"י ד"ה לדבריו דר' אמני, בתוה"ד, ומוקים ליה ללאוי יתירי. וביד רמזה כתב, דאביי סבירא ליה דהאי "לא תעבדם" אזהרה למגפף ומנשק לעבודה זרה שאין דרכה בכך. ועיין מה שכתבנו להלן אות יב.

השוחט סימן אחד פטור, דלא הוה דומיא דעבודת פנים, ולא מיתרבי מרבווי דקרא. [ולכאורה נראה, דלדברי היר רמזה שהבאנו לעיל אות ה, דהא דאיצטריך לקרא אינו אלא אם חשב בתחילה לשחוט שניים ולא שחט אלא אחד, אבל אם בתחילה חשב לשחוט סימן אחד חייב מסברא, שפיר חייב אף לפי המסקנא דלכך לא איצטריך קרא, ולדעת רש"י ד"ה תיפוק ליה יפטר מכל מקום. (א.ל.)]

(ח) תוס' ד"ה העלם זה וזה בידו (המדפס בעמוד ב), פי' דלא ידע לשבת בשום מלאכה כדמוכח פ' כלל גדול. כתב המהר"ם, דאין כוונתם דווקא בכהאי גוונא נקרא העלם זה וזה בידו, אלא כוונתו דכולל נמי גוונא דלא ידע לשבת בשום מלאכה, ולא דווקא שנעלם ממנו שהיום הוא שבת.

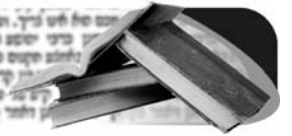
דף סב ע"ב

(ט) גמ', כדרבי אמני דאמר רבי אמני זיבח וקוטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. הקשה בחידושי הר"ן (בעמוד א), מאי קושיא, הא הוכחנו לעיל דהשתחוואה לחלק יצאתה, ואם כן דברי רבי אמני נדחו לגמרי. ותירץ, דהכא סמכינן אהא דאמרין לקמן (סג). דאית ליה לרבי אמני קרא אחרינא למידק דאם עשה כמה עבודות בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, ולא מהשתחוואה וכדברי זכאי. [ולכאורה מוכח כן מודאקשינן מדברי רבי אמני, ולא מדברי רבי זכאי].

(י) גמ', אלא מאהבה ומיראה. ופירש רש"י ד"ה אלא, דהיינו שעובד בלי כוונה לעבודת כוכבים אלא לאהבת האיש, והוא לשיטתו לעיל (סא): ד"ה מאהבה ומיראה. והקשה היר רמזה, אמאי קרינן ליה בכהאי גוונא עובד שלא במתכוין, דלשון "שלא במתכוין" לא משמע אלא היכא דלא נתכוין לדבר זה אלא לאחור, אבל מתכוין לעבוד דבר זה לאהבת דבר אחר, אמאי חשיב שלא במתכוין, הא נתקיים הדבר כי היכי דאיכוון. ולכך ביאר, דאיירי כגון דסלקא דעתיה דשרי לעבוד עבודה זרה מאהבה ומיראה, ועוד דהיה בלא מתכוין, וכגון דסבר דמשתחוה לאנדרטא ונמצא עבודה זרה. והיינו שוגג בלא מתכוין, שוגג שסבור מותר לעבוד עבודה זרה מאהבה ומיראה, ולא מתכוין שהרי לא נתכוין להשתחוות לדבר שהוא עבודה זרה ונמצא עבודה זרה.

(יא) גמ', שם. עיין באות הקודמת. עוד הקשו התוס' בשבת (עב): ד"ה הניחא, לפירוש רש"י ד"ה אלא, דאובה מאהבה ומיראה איירי דעובד מאהבת אדם ומיראת אדם גרידא, מאי שייך לומר מה שאין כן בשבת דפטור, דחילול שבת מאהבה ומיראה ודאי חייב. ובערוך לנר תירץ, דלפרש שוגג בלא מתכוין לענין אהבה ויראה שייך דווקא בעבודה זרה, דבעינן עם המעשה כוונה שיקבלנה לאלוה, ומהאי טעמא פוטר רבא בעובד מאהבה ומיראה, אבל בשבת דלא בעינן כוונה עם המעשה, לא שייך לקרות מאהבה ומיראה שלא במתכוין, דהא על כל פנים עושה את המעשה שמתכוין לעשותו, ומשום הכי לא שייך שלא במתכוין אלא במתעסק. [ומיושב שפיר גם מה שהקשה היר רמזה באות הקודמת].

(יב) רש"י ד"ה אלא באומר מותר, בסוה"ד, וכיון דלא הוה חזרה לו מעולם אין

יוחנן דפליגי עליה, ומוקי להאי קרא לאזהרה לשאר עבודות שלא כדרכה. ובערוך לנר אקשי עליה מדברי רש"י לעיל ד"ה לדבריו, דאביי מוקי ליה לקרא דלא תעבדם ללאוי יתירי. נועיין לעיל אות ג דהבאנו דברי היד רמה, דלדעת אביי ד"לא תעבדם" אזהרה לשאר עבודות שלא כדרכה. ולכאורה יש מקום לומר דרש"י שם נמי מתכוון לדבריו, במה שכתב דמוקים ליה ללאוי יתירי.

יא) גמ', הני נמי לאו שבכללות הוא ואין לוקין על לאו בכללות. עיין באות הקודמת שהבאנו דברי רש"י לעיל (ס): ד"ה עובר שכתב, דאזהרה לעובד בשאר עבודות שלא כדרכה מ"לא תעבדם". וכתבו תוס' ד"ה על כולם, דנחשב האי לאו לאו שבכללות, משום דבקרא ד"לא תעבדם" לא כתיב בהדיא דאיירי במגפף ומנשק, ולכך אין כולל בפירוש כל עבודה, ולא דמי לעושה עבודה ביום טוב דלוקה, אף דנלמד מקרא ד"לא תעשה כל מלאכה", דהתם מפרש טפי לשון עבודה. והקשה בחידושי הר"ן, דאכתי אינו דומה לשאר לאו שבכללות המזכרים בסוגיין, דהתם הלאו כולל ענינים רבים חלוקים זה מזה דאינם מענין אחד כלל, מה שאין כן לאו דלא תעבדם, שכולל גיפוף ונישוק ודומיהן, שכולם מענין אחד לאסור דברים של כבוד. ולכן פירש דטעמא דהוה לאו שבכללות משום ד"לא תעבדם" מעיקר ליטנא משמע עבודה שדרכה בכך, או עבודת פנים אף שאין דרכה בכך, וכל הא דרבינן מיניה אף שאר עבודות שאינן כדרכה, אינו אלא מרבווי דקרא, ואם כן האי לאו כולל ג' ענינים חלוקים זה מזה, והוה לאו שבכללות. נולכאורה יש מקום לבאר דברי התוס' לפי מה שכתב הרא"ם בריש פרשת לך לך, דטעמא דלא לוקים על לאו שבכללות משום דחסר באזהרה הנאמר בקרא. ולפי זה לא שנה אם נלמד לאוין שאין ענינם אחד או שענינם אחד, דכל עוד דאין האזהרה מפורשת בקרא לא לוקים עליה.]

יב) גמ', שם. עיין באות הקודמת. ולפי מה שכתב רש"י ד"ה אבל המגפף, דאזהרה לעובד בשאר עבודות שלא כדרכה ילפינן מקרא ד"אל תפנו אל האלילים", כתב הרמב"ן בספר המצות (שורש ט ד"ה המין הראשון) דהוה לאו שבכללות, משום דהאי לאו נאמר אחרי שאמר "את ה' אלוהיך תירא", יש במשמע שלא ילך אחר עבודה זרה וכל הדומה לזה, וכולל שלא לעשות שום מעשה של כבוד כגיפוף ונישוק, ושלא ליטבע בשמה, ושלא לידור בשמה, ושלא לשאול העתירות ממנה.

יג) תוס' ד"ה משום דהוה לאו שבכללות, בתוה"ד, ועוד תימה הא בן סורר ומורה לוקה וכו' וע"כ אזהרתיה מלא תאכלו על הדם. וביד רמה תירץ, דבן סורר ומורה אינו לוקה משום אזהרה ד"לא תאכלו על הדם" אלא משום דכתיבא ביה מלקות בהדיה, דכתיב ביה "ויסרו" דהיינו מלקות. והוכיח כן, מהא דלא לקי עד דאכיל חדא זימנא ומתרו ביה דלא ליכול ואכיל, ואי משום אזהרה דלא תאכלו על הדם, אאכילה קמיתא נמי לילקי, ועל כרחך דגזירת הכתוב הוא, והיכא דגזר רחמנא גזר, והיכא דלא גזר לא גזר, והאי דאמרין הכא ועל כולם אינו לוקה, לאו דווקא פסיק ואמר על כולם, אלא לומר שאינו לוקה משום אזהרה זו. וכתב החזו"ן איש (בבא קמא סי"ט סק"ח), דתוס' דלא כתיב הכי, סבירא להו דקרא ד"ויסרו" גלי לן דלוקה על לאו ד"לא תאכלו על

ד) רש"י ד"ה שלש השתחוואות, בסוה"ד, והשתחווא דברות אחרונות לא חשיב וכו'. וביד רמה הקשה, אמאי לא חשבינן נמי קראי דדברים (פרק יא), "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וכו'", ו"פן תשא עניך השמימה וכו'". ותירץ, דהנהו לאו לעיקר אזהרה כתיבי, אלא משה רבינו הוא דקאמר להו מדעתיה דילמא עבדיתו הכי ומענשיתו. והרמב"ם (פ"ב מעבודה זרה הלכה א-ג) כתב, דהני קראי הוו אזהרה על הרהור הלב בעבודה זרה.

ה) גמ', אחת לכדרכה ושלא כדרכה. ופירש רש"י ד"ה לכדרכה, בתוה"ד, ושלא כדרכה כגון שדרכה לעובדה בדרך כבוד ולא בהשתחווא. ורבינו חננאל פירש, שהשתחווא בכריעה לעבודה זרה שדרכה לעובדה בהשתחוואת אפים ארצה. וכתב החזו"ן איש (סימן כא אות ו) בשם הרמ"ש, דלרבינו חננאל, יש להביא מקור לדברי הרמב"ם (פ"ו מעבודה זרה ה"ח), דכתב, דהשתחווא לעבודה זרה חייב, בין אם השתחווא בפישוט ידיים ורגלים, בין אם השתחווא בכריעה.

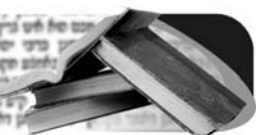
ו) רש"י ד"ה לכדרכה, בתוה"ד, דסבר כיון דגלי בהשתחווא ק"ץ בזביחה. ותוס' לעיל (סא). ד"ה מניין כתבו, דכיון דגלי קרא בהשתחוואה הוא הדין לזביחה. נולכאורה נראה לבאר דכוונת רש"י להאי קל וחומר, דאם בהשתחוואה דאינו אלא מכבד העבודה זרה גלי לן קרא דמתחייבים אף בעבודה זרה שעבודתה דרך בזיון, קל וחומר זביחה שהיא עבודה בעצמה דיתחייבו אף בעבודה זרה שאין עבודתה דרך כבוד.]

ז) גמ', ואמר ריש לקיש מאן תנא השתחוואה ר' עקיבא היא וכו'. הקשה רבינו יונה, למה ליה לאתויי מדריש לקיש, הא טפי הוה ליה לאקשווי ממתניתין דריש כריתות, דמגדף פטור מקרבן משום דאינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה. ותירץ בשם יש מפרשים, דאיכא למימר, דשאני מגדף דפטרין הוואיל וישנו בלב וכדלקמן (סה.). וביד רמה כתב, דמדריש לקיש עדיפא ליה לאקשווי דאיירי בעבודה זרה.

ח) גמ', קמ"ל דאתקושי איתקש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו. כתב התוס' הרא"ש, דלא הוה בעי למימר דאתיא מילתיה דרב נמי כרבנן ומהאי הקישא, דאם כן נילף מיניה במגדף ובכל דוכתא דלא בעי מעשה. נוצריך ביאור דכיון דמוכח דרבנן לא סברי להאי הקישא, מנא ליה לרב דרבי עקיבא דריש ליה.]

ט) גמ', והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם וכו'. כתב המהרש"א (חידושי אגרות), דבדאי לכולי עלמא כופר בעיקר גרע טפי, וחייב כלייה, אלא, דרבי שמעון קאמר דהמאמין בשניות נמי חייב כליה, ולכך קאמר דאיוו אלוהות הרבה, דהיינו שאמר, שהאחד הנמצא נתן כח לאלוהות, וחס ושלום נתן לכוחות ואלהים האלה להנהיג כוחות אלה במקומו. מיהו ביד רמה כתב, דריש לקיש סבר דטפי חמיר שתופי שם שמים לדבר אחר, ממי שכפר בשם שמים לגמרי.

י) רש"י ד"ה אבל המגפף, ואל תלכו אחרי אלהים אחרים אי נמי אל תפנו אל האלילים. הקשה המהרש"א, דדבריו אלו סתרי להא דפירש לעיל (ס): ד"ה עובר, דאזהרה לעובד בשאר עבודות שלא כדרכה מ"לא תעבדם" יתירא. ותירץ, דרש"י הכא כתב כן לדברי רבי אמי דלעיל, דדריש ליה ל"לא תעבדם" לחייב אחד למי שעבר כמה עבודות בבת אחת, ודבריו במתניתין לאביי ורבי

הדרך היומית

מסכת סנהדרין דף סג - דף סד

ב אייר - ג אייר התש"ע

התוס' בסוף הדיבור, עיין שם. מיהו הרמב"ם (פ"ה מעבודה זרה הי"א) כתב, ד"לא ישמע" קאי נמי שלא ישמע לעכו"ם.

יח) תוס' ד"ה אסור לאדם, בסוה"ד, ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך. וכן פסק הרמ"א (או"ח סימן קנו ס"א), אבל הפרי מגדים (שם אשל אברהם סק"ב) כתב, דכוונת תוס' אינו אלא לענין שבועה, אבל על השיתוף מוזהר ונהרג, דכללא כילל בביריתא "עבודה שישראל נהרג אף בן נח נהרג עליו". מיהו עיין באות הקודמת דהבאנו דברי היעב"ץ, וכן בגליון הגרע"א על השולחן ערוך (שם).

יט) גמ', כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה. הקשה בשו"ת כנסת הגדולה (יו"ד קמו הגה"ט אות ה), מנלן, דילמא הוזכרו בתורה כדי להתלוצץ מהם, וכדאמרין בסמוך דילפינן מקרא דמוזכרין בה קלנבו, דכל ליצנותא אסורה חוץ מליצנותא דעבודה זרה. ובשאלות דרבי אחאי (פרשת יתרו) איתא, דטעמא דמילתא דכיון דהוזכרה בתורה אשתרי, וכיון דאישתרי אישתרי. ועיין במרדכי בעבודה זרה (סימן תתט) המביא ג' שיטות ראשונים, האם מותר לקבל שבועה בזמן הזה, ונפקא מינה לענין הזכרת שם עבודה זרה.

כ) גמ', מאי כתבונם עצבים מלמד שכל אחד ואחד עושה דמות יראתו וכו'. במלבי"ם הושע (פי"ג פ"ב) ביאר, דלשון כתבונם הוא מלשון כתבונתם, ובזה הגדילו לחטוא דלא עבדו עבודה זרה שברא אחד מלבנו, אלא כל אחד עבד עבודה זרה שלפי הבנתו היה צריך לעבוד.

כא) גמ', שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון. ביאר המהרש"א (חידושי אגרות), דנראה שהיו מרויחין בכך, ואפשר שמי שהיה נזכר לעבודה זרה היו לוקחים ממונו לעבודה זרה, או דהיו העשירים נותנים להם כופר נפש.

כב) גמ', אדרמלך דאדר ליה למריה בטעינה וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגרות), דהא דכינו העבודה זרה לפרד וטוס בשמות אלו, כיון דרצונם היה לעבוד לעושר ולגבורה, בחשבם שהוא תכלית האדם. והוא על ידי שעבדו לפרד המסייע לבעליו ומסמל העושר, ולטוס הגורם לבעליו לנצח במלחמה ומסמל הגבורה.

דף סד ע"א

א) גמ', אתם בית ישראל אינם כן וכו'. כתב המהרש"א (חידושי אגרות), שמאמרו של רב יהודה אמר רב נסמך למאמרו לעיל (סג): שלא עבדו ישראל בעל פעור אלא כדי להתיר להם עריות. דהיינו, דכותים שהיו עובדים עבודה זרה מפני שמאמינים בהם אינם נצמדים להם, אבל בני ישראל שעובדים אותה מפני היתר עריות, נצמדים אליה למרות בזיונה, כיון דאינה אלא דרך להתיר להם עריות. ועוד עיין בשיחות מוסר (להגר"ח שמולביץ) (סימן פד) בענין בעל פעור, שהאריך בביאור הסוגיא.

ב) תוס' ד"ה אע"ג דקמיכוין לבזויה, ולעובדה בבזויה וכו'. ביאר המהרש"א, דהא דבעינן שיתכוון לעובדה בבזויה, אינו אלא כדי שיתחייב מיתה, אבל לענין חיוב חטאת אף בלא נתכוין אלא לבזותה חייב, וכדמוכח מההיא עובדא דרב מנשה דמייתי עליה, דהתם לא קיבלו כלל עליו באלוה, ולא זרק לה אלא

הדם" אף דהוה לאו שבכללות, ולא שניתן לאזהרת מיתת בית דין, והא דלא לקי על אכילה ראשונה, משום דאכילה ראשונה לא חשיב אכילה המביאה אותו לידי מיתה, דאינה אלא סיבה להתראה המביאה אותו לידי מיתה. וכתב, דכן מתבאר מדברי הרמב"ן בספר המצות (לא תעשה קצה).

יד) גמ', על כולן אינו לוקה חוץ מן הנודר בשמו והמקיים בשמו. וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מעבודה זרה הי"א). והשיג עליו הראב"ד, הא אסיקנא דההיא אליבא דרבי יהודה, דסבר דלקי אלאו שאין בו מעשה, ולית הלכתא כוותיה. ותירץ הכסף משנה, דהרמב"ם למד בסוגיין דמדברי רב דימי ורבי אבין משמע, דהוה קים להו דעל חד מהעבודות המוזכרות במתניתין לוקה, ולא פליגי אלא על איזו היא, וקאמר רבי אבין דעדיפא לאוקמא בנודר ומקיים, דמצינו דהכי סבר חד מאן דאמר, דאף דבעלמא לא סבר תנא דידן כר' יהודה, מכל מקום הכא, או משום חומר עבודת כוכבים, או משום דסבר דכיון דגלי קרא בנשבע לשם שלוקה אף שאין בו מעשה, הוא הדין בנשבע לשם עבודת כוכבים. ועיין עוד במנחת חינוך (מצוה פו אות ד).

דף סג ע"ב

טו) תוס' ד"ה שלא ידור בשמו, בתוה"ד, וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א וכו'. כתב המהר"ם דכוונתם, דבאמת להאי דבר אחר לא ילפינן נודר ומקיים מ"לא ישמע על פירך", דבעינן ליה לאזהרת מיתת בית דין, אלא נלמד מ"לא תזכירו", ואף שלמדנו מהתם דלא יאמר שמור לי וכו' כדלעיל, מכל מקום הכל ילפינן מהתם דכולי חדא מילתא, והוסיפו התוס', דאף מעיקרא (היינו ללשון ראשון), עיקר מילתא דנודר ומקיים נפקא ליה מקרא דלא ישמע, ולא קאמר דנלמד מלא תזכירו אלא לאסמכתא בעלמא.

טז) גמ', אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים. הקשה הריטב"א במגילה (כח.), דלפי זה מאי האי דאמר אבוח בר איהי [או מנימין בר איהי] התם, תיתי לי דלא עבדי שותפות עם עכו"ם, הרי אמרינן הכא דאיסורא איכא בהא. ותירץ, דהכא לאו איסורא ממש קאמר, דלאו דלפני עיור אינו אלא בגוונא שאי אפשר לו לעשות, וכמושיט כוס לנזיר אינו עובר אלא אי קיימי בתרי עברי דנהרא. ועוד, דאפשר שאין בני נח מוזהרים שלא לידור ולא לקיים בשם עבודת כוכבים, וקרא ד"לא ישמע" לא איירי אלא להשביע ישראל אחר, וכן כתב הר"ן בעבודה זרה (ז). מדפי הרי"ף) בשם הרמב"ן. וכן הוכיח המהר"ם, דאם לא כן אמאי לא נילף מקרא ד"לפני עיור לא תתן מכשול", [עיין בדבריו שהאריך ובאות הבאה]. והר"ן (שם) תירץ, דבמגילה אמרינן דלא עביד שותפות עם עכו"ם אף היכא דהיה פוטרו משבועה, כדי שלא יהיה רגיל אצלו וילמוד ממעשיו. ועיין באות הבאה.

יז) גמ', שם. עיין באות הקודמת דעת הריטב"א והרמב"ן, וביאר בהגהות יעב"ץ (אתוס' ד"ה אסור) דסברי, דעל כרחק לא הוזהרו עובדי כוכבים בהא, דהא אמרינן לעיל (נז.), דברים שאין בית דין של ישראל ממיתים עליהן אין בני נח מוזהרים עליהם, והנודר והנשבע בשמו אינו אלא לאו. וביאר בכך דברי

הוסיף נפקא מינה, אי חייב למסור נפשו כדי לא לעבור על העברת בנו למולך, דאי בכלל עבודה זרה הוא צריך למסור נפשו, ואם אינו בכלל עבודה זרה אין צריך.

(ח) רש"י ד"ה שלא למולך, בתוה"ד, אלא חוק הוא להם והתורה הקפיד על חוק זה. דהיינו, דלמאן דאמר לאו עבודה זרה היא יסוד האיסור הוא משום "הליכה בחוקות הגויים", וכן כתב היד רמה. אבל בחידושי הר"ן כתב, דלהאי מאן דאמר, מולך הוא ענין של "כישוף", שחושב שהוא מועיל לו אם ימליכהו עליו ויעביר את בנו לפניו. ובמאירי כתב, דלהאי מאן דאמר, היתה עבודת המולך מעמד של כניסה בברית אמונתם.

(ט) גמ', מפני מה תפסה תורה לשון מולך כל שהמליכיהו עליהם. ופירש רש"י ד"ה כל, דמתחייב כל שקרא שמו מולך, ומוכח דאינה עבודה זרה, מהא דאינה עבודה זרה מיוחדת. ובחידושי הר"ן כתב, דכל שהמליכיהו עליהם לא משמע עבודה זרה, דהוה ליה למימר כל שקיבלהו באלוה, דלשון מלכות שייך במולך שהוא ענין של כישוף. ועיין באות הקודמת.

דף סד ע"ב

(י) גמ', אינו חייב עד שימסרנו למשרתי עבודה זרה. פירש רש"י בד"ה לא תתן, דאתי למימר דאין מתחייב אלא אם שמשי עבודה זרה מעבירין ליה. והקשה הרמב"ן בפירוש התורה ויקרא (פי"ח פכ"א), דאם כן הוה ליה למימר אינו חייב עד שימסרה למולך ולא עד שימסרנו. ועוד, איך יתכן שיתחייב האב על מעשה ההעברה של הכהנים. ולכך פירש, דרבי ינאי אתי לאשמועינן שאם העביר הוא עצמו את בנו בלא שמסרו לכהנים פטור, ואינו מתחייב אלא אם הוה העבירו אחר שמסרו לכהנים. והוא, דענין מסירה לכומרים היא כענין הקרבן שמקריבו על המזבח, ואחר כך העבודה שיהיה הוא עצמו מעבירו. וכן כתב הרמב"ם (פ"ו מעבודה זרה ה"ג). וכתב הדינא דחיי (לאוין מ), דרש"י לא חש לקושית הרמב"ן, משום דסבירא ליה דהחויב הוא על עצם המסירה לשם העבודה.

(יא) גמ', העביר כל זרעו פטור. כתב בחידושי הר"ן, דטעמא דמילתא, דמנהג עבודת המולך בימים ההם היה, שלא להעביר כל זרעם, וכן כתב בספר החינוך (מצוה רח). אבל הסמ"ג (לאוין מ) כתב, דטעמא מפני שבמיתת בית דין מתכפרין המומתין, וזה עשה עבירה כל כך גדולה שאין הקדוש ברוך הוא רוצה בכפרתו. וכתב המהרש"א, דלפי זה, יש ליתן טעם להא דאמרו אין עונשים מן הדין, דאף דקל וחומר מידה היא בתורה, מכל מקום אין לדון כן לענין עונש, דאימא דמי שעשה עבירה החמורה מזו, אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה.

(יב) גמ', שם. כתב המנחת חינוך (שם), דלפי מאי דמסקינן בסמוך דאף אם העביר בן בנו ובן בתו חייב, אף אם יעביר כל בניו, מכל מקום אם ישאר לו נכד לא נקרא שהעביר כל זרעו וחייב.

(יג) תוס' ד"ה העביר, וא"ת מקמא מחייב ליה. הקשה הרש"ש, מאי קשיא, הא מצינו טפי לקמן (ק"ב), לגבי עיר הנדחת דלרבי יוסי הגלילי דיינינן כל אחד

למרגמה. והביא, דכן ביאר הכסף משנה דעת הרמב"ם (פ"ג מהלכות עבודה זרה ה"ה). והמהר"ם ביאר באופן אחר. ועיין מה שכתבנו באות ה.

(ג) בא"ד, שם. עיין באות הקודמת דהובאו דברי הכסף משנה בביאור דעת הרמב"ם לענין חיוב חטאת. אבל המנחת חינוך (מצוה כו ד"ה על כן) כתב, דדעת הרמב"ם כדעת תוס' לעיל (סא:). ד"ה רבא בביאורו הראשון, דעבודה זרה דדרכה לעובדה מאהבה ומיראה או דרך בזיון, אפילו אם לא קיבלה עליה באלוה חייב אפילו מיתה, מגזרת הכתוב.

(ד) בא"ד, הא אפילו עובד מאהבה ומיראה פטור לרבא וכו'. ובגליון הש"ס ציין להא דכתבו התוס' לעיל (סא:). ד"ה רבא. וכוונתו, דביארו בב' אופנים דברי רבא דפוסר העובד מאהבה ומיראה, דבשם יש מפרשים ביארו, דהא דפטר רבא היינו דווקא בעבודה זרה שדרך עבודתה מאהבה ומיראה, אבל כל שאין דרכה לעובדה מאהבה ומיראה חייב בכל גוונא. אבל בביאורם הראשון כתבו, דאין כוונת רבא לפטור בגוונא שהדרך לעובדה מאהבה ומיראה, אלא כשעובד מאהבה ומיראה כל עבודה זרה שדרכה לעובדה לשם אלהות. ולפי זה לא קשיא מה ששאלו התוס' כאן, דשפיר יש לומר דבעל פער שדרכה לעובדה דרך בזיון, אפילו אם מתכוון לבזותה חייב, ולא דמי לעובד מאהבה ומיראה עבודה זרה שאין דרכה בכך. ועל כרחך דהקשו דוקא לביאורם השני שם.

(ה) גמ', הזורק אבן למרקוליס תנן אף על גב דמכווין למיורגמיה. עיין באות ב ביאור המהרש"א והכסף משנה בטעם חיובא דרב מנשה לדברי התוס' ד"ה אע"ג. אבל בחידושי הר"ן ביאר, דהא דאמרו לרב מנשה דעבד איסורא, אינו לחייבו סקילה או חטאת, אלא דאמרו ליה שאף שנתכוון לבזות, כיון דהוה עבודתו בכך, לאביי דאמר לעיל (סא:). דהעובד מאהבה ומיראה חייב, חייב נמי הכא, ואף לדברי רבא דפטר התם, מכל מקום איסורא איכא. [ופליג אמה שכתבו התוס' בסוף הדיבור, דבכהאי גוונא אף אביי פוטר]. ודבריו לשיטתו בביאור הסוגיא לעיל (סא:). עיין שם מה שכתבנו באות יח. ובתוס' הרא"ש כתב, דאף דרב מנשה לא קיבלו לאלוה, ואפילו לא התכוון לעובדה דרך בזיון, מכל מקום אמרו לו דכיון דעשה מעשה שהוא כדרך עבודתה, אסור מפני מראית העין. וכתב החזון איש (סימן כד אות ב) דיותר משמע דלכך כיוונו התוס', ולא כהמהרש"א.

(ו) רש"י ד"ה רווחא לחבירתה שביק, מפנה לה מקום לזורקים. הקשה החזון איש (סימן כד סק"ב), דאם כן אינו אלא כמכבד ומרבץ לעבודה זרה שאין דרכה בכך, דאינו אלא בלאו, ומדברי הגמ' משמע שיתחייב מיתה בכך. ותירץ, דאולי נהגו זאת בעבודת מרקוליס. מיהו כתב, דלולי דברי רש"י היה נראה לבאר, דדרכם היה להניח אבן אחת על השנייה כמין מגדל, ועל ידי שמוריד האבן שורק, יגרום שיפלו שאר האבנים, וזו היתה דרך עבודתה.

(ז) גמ', תנן כמאן דאמר מולך לאו ע"ז היא. וכתב רש"י בד"ה קתני, דנפקא מינה אם זיבח וקיטר לפניו, דלמאן דאמר לאו עבודה זרה היא, פטור. ובטורי אבן בחגיגה (יא). כתב, דנפקא מינה נמי אם בן נח מוזהר על המולך, דלמאן דאמר מולך לאו עבודה זרה היא, בן נח אינו מוזהר עליה, אף דמוזהר אעבודה זרה, מה שאין כן למאן דאמר עבודה זרה היא. והמנחת חינוך (מצווה רצו)

אחד לכדרכו וחד לשלא כדרכו. ותיריך, דקושטא קאמר דלית ליה אלא תרתי בעבודה זרה, ד"הכרת תכרת" דברה תורה כלשון בני אדם. ועוד עיין במהר"ם.

דף סה ע"א

(א) **מתני'**, והנשאל בהם באזהרה. פירש רש"י ד"ה והנשאל, שבא ושואל בהם להגיד לו. והקשה המהר"ם, למה תני לשון והנשאל, הא הוה ליה למימר והשואל שבא ושואל בהם. ותיריך, דהיינו משום דדרכם היה, שהעושה את מעשה האוב ומעלה את המת, שואל את מי שבא לשאול בו את מי אעלה לך, כדמצינו במעשה דשאל. ובערוך לנר ביאר, דהנשאל לא קאי אשואל, אלא

אאוב וידעוני שנשאל בהם שבכך הוזהרו באזהרה.

(ב) **תוס'** ד"ה והנשאל, בתוה"ד, וי"ל איפכא וכו' דאזהרה לנשאל וכו'. כתב הרש"ש, דנראה, דרש"י מיאן לפרש כך, משום דמתניתין קוראתו נשאל, ובקרא כתיב שואל. מיהו, כבר כתב המהרש"א, דרש"י גופיה חזר בו לקמן בד"ה הואיל, דכתב, דאזהרה דמכשפים מ"אל תפנו" וכמו שכתבו התוס'.

(ג) **רש"י** ד"ה הואיל ושניהם, בתוה"ד, הלכך לא מצי למיתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטאות. ותמהו התוס' בכריתות (ג): ד"ה הואיל, דכי היכי דתני בהאי מתניתין פסח ומילה דאין מתחייבים עליהם קרבן וכדמסקינן בגמ' (שם), ניתני נמי ידעוני, דעל כרחק למסקנא לא תני מנינא למנין חטאות.

(ד) **גמ'**, ריש לקיש אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה. כתב הרמב"ם (פ"ו מעבודה זרה ה"א), העושה אוב וידעוני ברצונו בודן חייב כרת ואם היו שם עדים והתראה נסקל, היה שוגג מביא חטאת קבועה. ותמה הלחם משנה, דסותר לדברי הגמ' דידן דאין ידעוני חייב חטאת אלא לרבי עקיבא, והרמב"ם דפסק כרבנן (בפ"א מהלכות שגגות ה"ב) היאך מחייב בידעוני קרבן. ותיריך, דיש ידעוני שיש בו מעשה והוא כשעושה העצם גופו, וכדכתב הרמב"ם (שם בה"ד), ועליו כתב דמתחייב חטאת. ועיין לקמן אות ו.

(ה) **תוס'** ד"ה מאן, תימיה הא לא מחייב רבי עקיבא במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן. הקשה המהרש"א, הא מסיק לעיל (סג): דריש לקיש סבר דהוקשו השתחואה ומקבל לאלוה לזביחה, מדכתיב "וישתחו וזבחו ויאמרו". ותיריך, דלא קשיא ליה אלא אהך דכריתות, דקאמר דלא מחייב רבי עקיבא במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום מיתה. ועיין מה שכתב המהר"ם.

(ו) **גמ'**, אלא אמר עולא במקטר לשד. כתב הערוך לנר, דיש לומר, דעולה חזר בו מהא דמשני לעיל, דרבי יוחנן לא אמר כריש לקיש, משום דמתניתין רבי עקיבא היא. אלא היינו טעמא, כיון דאיכא אף מקטר לשד דמעשה הוא, להכי שפיר הוי מצי למיתני ידעוני במקטר לשד, אי לאו דהואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו. ולפי זה, אף לרבי יוחנן בידעוני מקטר לשד חייב. ובהכי יישב קושית הלחם משנה שהבאנו באות ד.

(ז) **גמ'**, אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב. פירש רש"י ד"ה הואיל, דטעמא דמגדף לא חשיב מעשה, משום דאפילו מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אינו מתחייב. מיהו בחידושי הר"ן פירש, דפעמים הוא מגדף בלי מעשה והוא כשמגדף בלבו, ואף בכהאי גוונא מתחייב לשמיים כדכתיב

בנפרד, וחובשים אותם עד שיתברר האם רוב העיר עבדו עבודה זרה, ונמצא דאף דנגמר דינו לסקילה, מכל מקום כשימצא שעבדו רוב העיר, דנים אותו בסייף, וכל שכן הכא דאם יבואו עדים אפילו לאחר שנגמר דינו, שהעביר אף יתר בניו אפילו בזה אחר זה, יפטר.

(יד) **בא"ד**, וי"ל וכו'. ובכסף משנה (פ"ו מעבודה זרה ה"ד) תירץ, דאם העביר בן אחד חיובו תלוי ועומד, שאם יעביר אחר כך כל בניו יהיה פטור. ובמנחת חינוך (מצוה רח אות ט) כתב, דנראה ביאורו, דהא דהעביר כל זרעו פטור אינו אלא אם העביר כולם באותו מעמד, ולכך חיובו תלוי ועומד עד שיגמור אותו מעמד. עוד כתב, דליכא לאקשווי לדברי הכסף משנה אמאי לא הוה התראת ספק, דכהאי גוונא אשכחן בענין נזיר, דכתבו תוס' במכות (טו): ד"ה במאי קא מיפלגי, דלא אמרינן דהתראתו התראת ספק שמא ישאל על נזירותו, וכל שכן הכא דמעמיד אותו אחזקתו שלא יעשה מעשה רע כגון דא.

(טו) **גמ'**, בן בנו ובן בתו מניין תלמוד לומר בתתו מזרעו. הקשה הירד רמה, אמאי לא ילפינן ליה מדכתיב באזהרה (ויקרא פי"ח פכ"א) "מזרעך לא תתן". ותיריך, דקרא דכתיב גבי עונש עדיף ליה, ועוד דקרא יתירא קא דריש.

(טז) **רש"י** ד"ה העבירו, בסוה"ד, בכה"ג דאינו יכול לעבור בעצמו אם היה רוצה. בירד רמה ביאר הטעם שיש לפוטרו, משום דאולי התורה חייבה האב דווקא כשהתאמץ להעבירו, ולא שהיה מוכרח לקחתו.

(יז) **רש"י** ד"ה שרגא דלבני, בתוה"ד, ואינו שורפו מדקתני לקמן המעביר עצמו פטור אלמא לאחר העברה הוא חי. וכן כתב הרמב"ם (פ"ו מעבודה זרה ה"ג). והרמב"ן בפירוש התורה (ויקרא פי"ח פכ"א) כתב, דהיינו דוקא לאביי, אבל לרבא היו מעבירים אותו על השלחבת פעמים רבות עד שימות בלהב האש. והא דבעינן קרא לפטור המעביר עצמו, משום שבדין תורה חייב משעת העברה ראשונה משתמשול בו האור, כגון שנתפס באחד מאבריו. ובחידושי הר"ן הביא דברי הרמב"ן, באופן אחר, דיש שהיו עוברים פעם אחת או שתיים ונשארים חיים, ויש שהיו מפליגים בהעברה פעמים רבות עד שהיו נשרפים. נולכאורה לפי זה יש לבאר פלוגתת אביי ורבא, דאביי סבר דבהכרח אינו בקפיצה מדכתיב לשון העברה, ולכן דוחק שלא היו שורפים אותו, ורבא סבר דמסתבר דהיו שורפים אותו, וכדמוכח מעובדא דחזקיה, ולכן העמיד שהיו מעבירים אותו בקפיצה, דבכהאי גוונא יש אפשרות שישוף הבן ולא האב, כמבואר בדברי הרמב"ן.]

(יח) **גמ'**, העבירו ברגל פטור. הרמב"ם (פ"ו מעבודה זרה ה"ג) כתב, דדרך המולך להעבירו ברגלו. ותמה הכסף משנה, דסותר לדברי ברייתא דידן. ועיין שהאריך לבאר הסוגיא לדעת הרמב"ם.

(יט) **גמ'**, העביר עצמו. ביאר הירד רמה, דאיירי דאמר לאחרים שיעבירוהו למולך והעבירוהו. נולכאורה צריך עיון אמאי לא ביאר דאיירי בשקפץ, כמבואר בירושלמי דפירקין.]

(כ) **תוס'** ד"ה וכי שלשה, בסוה"ד, אי נמי חד לע"ז שלא כדרכה ותרתי למולך. הקשה המהרש"א, לפי זה מאי קשיא ליה וכי שלשה עולמות יש, הא איכא למימר דאיצטריך ו' קראי, תרתי לכדרכה, תרתי לשלא כדרכה, ותרתי למולך,

בלי מעשה.

יא) **גמ'**, וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא וכו'. ביארו התוס' ד"ה הואיל, דלא מקשינן אלא מעדים זוממין דבדיבורא איתעביד מעשה, והוה דומיא דחסמה בקול, דבדיבורא איתעביד מעשה ומחייב רבי יוחנן. ובחידושי הר"ן כתב, דלשיטתו (הובאה באות הקודמת) בביאור תירוץ הגמ', בעינן למימר דאקשו, דאם כדברי המתירן דכל היכא דאפשר לעבור על לאו בלי שישתמש באותיות **בומ"פ**, אינו לאו שיש בו מעשה, אמאי מחייב רבי יוחנן החוסם בקול, הרי אפשר לחסום בקול בלי להשתמש באותיות אלו.

יב) **גמ'**, שאני עדים זוממים הואיל וישנן בראיה. כך גרס רש"י ד"ה בראיה, וביאר, דעיקר חיובא דעדים זוממים שמעדין שראו, וראיה לית ביה מעשה. וכתב המהר"ץ חיות, דאף דעדים זוממים אינם בראיה, דהרי לא ראו מהומה, מכל מקום עיקר חיובם על מה שמעידים **שראנו**. (ועיין רש"י) עוד כתב, דלפי מה שפירשו התוס' בד"ה הואיל, דקושית הגמ' לא היה אלא מחסימה דבדיבורא איתעביד מעשה, יש לומר, דשינויא דגמ' דעדים זוממין ישנם **בראיה**, היינו דלא יבואו לידי מעשה, דקיימא לן דעדים זוממים אם הרגו אין נהרגים, ואם כן ממה נפשך, אם דבורם יגרום שיעשה הדין ויוזמו לא יתחייבו קרבן, דבכהאי גוונא לא יתחייבו מיתה, ואם יוזמו לפני שגרמו מעשה לא הוה דומיא דחסימה. ועיין באות הבאה.

יג) **גמ'**, שם. עיין באות הקודמת, וברי"ף (דף טז: מדפי הרי"ף) גרס "שאני עדים זוממים הואיל וישנן באיה", וביאר, דהיינו דעדים זוממים יכולים להתחייב בלי מעשה כלל ואפילו בלי עקימת שפתים, דומיא דמדגף דישנו בלב, כגון שהעיד אחד מן העדים והשלים עדותו, ואמרנו לחברו כך אתה מעיד כמו שהעיד חברך ואמר "איה" או "אין" עדותו עדות, ואם נמצאו זוממים חייבים. וביאר הר"ן, דכוונתו נמי, דכיון דאפשר להתחייב בלי עקימת שפתים וכגון דיעיד בגוונא שלא ישתמש באותיות **בומ"פ**, לא מיחשיב לאו שיש בו מעשה. והא דאקשינן מחסימה דאמר רבי יוחנן דלוקה, היינו משום דשאני מלקות מקרבן, דבקרבת דכתיב ביה "תורה אחת לעושה בשגגה", אם אפשר לעבור על הלאו בלי מעשה שוב לא מתחייב אף אם עבר על לאו זה בלי מעשה, מה שאין כן מלקות דלא כתיב בהו הכי דהיכא דעיקם שפתיו לוקה והיכא דלא לא. נולכאורה צריך ביאור, למה לגמ' לכתוב דיש אפשרות לעדים זוממים לעבור בלי מעשה, הרי זו היתה כוונת הגמ' כשתירצה שאני עדים זוממים דאית ליה בקול, וכמו שכתב הר"ן, אלא דהקשתה מחסימה דאפשר נמי לעבור בלי עקימת שפתים, ובכל זאת מחייב רבי יוחנן, ולא הוה ליה לתרץ אלא דשאני מלקות מקרבן, ועוד דהעיקר חסר מן הספר. (א.ל.)

יד) **גמ'**, לא דסליק ויתוב בין הפרקים. ביאר ביד רמה, דלפי זה ביאור הפסוק, והיה כאוב, שעולה מן הארץ קולך, אי נמי והיה קולך מארץ כאוב. ועיין

בתורת חיים.

טו) **תוס'** ד"ה מעלה בזכורו, בתוה"ד, ולא יתכן בבעל אוב דשאל. ביארו המהרש"א והמהר"ם, דהרי גבי שאל אשה היתה, והתם לא איירי דנשאלה בגולגולת, דהא לא עלה כדרכו וכדכתיב "ותועק בקול גדול" שראתה עולה

ביחזקאל (פי"ד פ"ה) "למען תפוס את בית ישראל בלבם", וכיון שאין חיוב חטאת בכהאי גוונא לפי שאינו מעשה, אף כשעושה מעשה ומגדף בעקיפת שפתיו פטור, דלא מצינו בעבירה אחת שפעמים יתחייב חטאת ופעמים לא, דרחמנא אמר (במדבר פט"ז פכ"ט) "תורה אחת לעושה בשגגה", דאי לאו הכי לא יהיו שוין השוגגים, ולפיכך כל מגדף פטור מקרבן. וכעין פירושו ביאר הירד רמה, אלא דכתב דטעמא דלא חשיב מעשה אף כשגידף בפיו, משום דכיון דמצינו דחייב הכתוב כרת אף כשגידף בלבו, תו אין הקשת שפתיו חשיב מעשה, דהקשת שפתיו ומחשבת לכו אחד הם. דהיינו, דמדגילה הכתוב דמתחייב אף המגדף בלבו, מבואר דאף כשמגדף בפיו אין חיובו על המעשה, דהתחייב כבר כשגמר בלבו לגדף. ועיין באות הבאה.

ח) **תוס'** ד"ה הואיל, בתוה"ד, וי"ל מדכתיב גבי נינוה ממך יצא חושב על ה' רעה וכו'. כתב המהר"ם, דנראה דצריך לגרוס **יש לפרש**, וכוונת התוס' לפרש פירוש אחר, ואינו תירוץ על פירוש רש"י. נאולוי כוונתו דביארו כביאור הירד רמה שהבאנו באות הקודמת, והוכיחו דמדגדף הוה אפילו בלב, דעיקר חיובו על מחשבתו. אבל לולי דבריו היה מקום לומר דאתו ליישב דברי רש"י ולחלק בין השתחוויה לגידוף, דאף דבתרווייהו מצינו דאם לא מתכוון פטור, מכל מקום לגבי גידוף דאיתא קרא דנינוה, הכתוב גילה דעיקרו בלב, ואין המעשה עיקר. (א.ל.)

דף סה ע"ב

ט) **תוס'** ד"ה יצאו עדים, בתוה"ד, וי"ל דמשכחת לה שהזמנו קודם גמר דין וכו'. הקשה המלא הרועים, הרי הא דסלקא דעתך לחייבן קרבן היינו משום דבזדון מתחייבים מיתה, וכדכתב רש"י ד"ה מתיב, ולפני גמר דין דפטורים ממיתה לא איצטריך לפוטורם מקרבן מטעמא דאין בהם מעשה. ואף מאי דמשני בשינויא בתרא דאיירי כגון שחזרו בהם בעצמם תמוה, דאם כן אמאי קרי להו עדים זוממים, ועוד דאין זדונם במיתה.

י) **גמ'**, אמר רבא שאני עדים זוממים הואיל וישנו בקול. כך גרס רש"י בד"ה ה"ג, ופירושו, דעיקר חיובם על השמעת קולם לפני בית דין, וקול לית ביה ממש. ובתוס' ד"ה הואיל הביא בשם ספרים ישנים, דגרסינן שאני מגדף הואיל וישנו בקול. וביאר ביד רמה, דלהאי גירסא הביאור נמי נמי כדפירש רש"י לפי גירסתו, דעיקר חיובו על השמעת קול ולא על מה שהוציא מפיו. ובחידושי הר"ן ביאר, דהא דאמרינן דעקימת פיו הוה מעשה היינו דווקא **כשמכה ומגיע השפתים זו לזו** דהווי מעשה הנראה לעין כל, ואינו אלא כשמשתמש באותיות **ב'צ'מ'פ'**, אבל בדיבור אחר, שלא ישתמש בהני אותיות, ואינו מכה ומגיע השפתים זו בזו לא חשיב מעשה, אף שיש קצת עיכוב באותיות הלשון והשניים והחיקר. ולכך במגדף, כיון שאפשר לגדף בלא הקשת שפתיו, וכגון שמגדף במילים שאין בהם אותיות **בומ"פ**, אינו לאו שיש בו מעשה, ומהאי טעמא עדים זוממים דמצו להעיד בלא אותיות אלו נמי אין מתחייבים קרבן, דחשיבי לאו שאין בו מעשה, וטעם הדבר, דכיון דכתיב בקרא "תורה אחת לעושה בשגגה" לא מתחייב קרבן אלא היכא דאין אפשרות לעבור על הלאו

שלא כדרך העולים.

טז) גמ', ורבי עקיבא אומר זה המחשב עתים ושעות. הרמב"ם (פי"א מעבודה זרה ה"ח וט') פסק כדברי חכמים וכדברי רבי עקיבא. וכתב **בחידושי הר"ן**, דסבר דרבנן ורבי עקיבא לא פליגי, וטעמא דאפשר לדרוש "מעונן" מלשון ענינים כרבנן, ומלשון עונה כרבי עקיבא. **והרמב"ן בפירוש התורה** (דברים פי"ח פ"ט) כתב, דלרבי עקיבא לשון "מעונן" מלשון ענן, והיינו שמחליט עניניו לפי הסתכלות העננים, בצורתם ומיקומם וכיוצא בו. **ובתשב"ץ** (שם) פירש בשם רב האי גאון, דאף לרבנן לשון "מעונן" מלשון ענן, והיינו שפורש ענן המונע את הצופה לדעת מה מעשיו באמת.

דף סו ע"א

א) גמ', תחומין ואליבא דרבי עקיבא. הקשה הרמב"ן במלחמות ה' בערוינין (דף ה. מדפי הרי"ף), לשיטת הרי"ף (שם), דלכולי עלמא תחום די"ב מיל דאורייתא, ולא פליגי חכמים ורבי עקיבא אלא בתחום אלפיים אמה, אמאי לא אמרינן הכא דאיכא תחומין אליבא דכולי עלמא. ותירץ, דכיון דלא הוכרה שיטת רבנן בפירוש כמו שהוכרה שיטת רבי עקיבא לא בעי למינקט הכא. **ובחמרא וחיי תירץ**, דנקטו הכא רבי עקיבא כיון דלדידיה כל תחומין דאורייתא. ועיין בסנהדרין קטנה.

ב) גמ', הבערה ואליבא דרבי יוסי. כתב בחידושי הר"ן, דהוא הדין דהוה מצי למינקט מחמר אליבא דמאן דאמר דאינו אסור בשבת אלא בלאו. **ובמרגליות הים העיר, דברשב"א שבת** (טט:), מבואר, דלכולי עלמא מחמר אינו אלא לאו.

ג) רש"י ד"ה בנקבו יומת, בתוה"ד, ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל עד שיברך שם בשם. והקשה הר"ן, דלפי זה לא מתקומא סתמא דמתניתין אליבא דהלכתא, דהרי אנן קיימא לן לעיל (נו.) דאינו חייב עד שיברך שם בשם. ולכך פירש, דאף דקרא לא מישתעי אלא במגדף, מכל מקום כיון שסמך הכתוב נקיבת שם אצל מיתה, אתי ללמד על כלל המומתין על ידי הזכרת ה' דאינם נהרגים אלא אם קללו בשם המפורש. **וביד רמה פירש**, דרבי מנחם ברבי יוסי יליף מ"יומת" יתירה דכתיב גבי מברך ה', דאף מקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקלל בשם המפורש. ועיין בערוך לנר.

ד) תוס' ד"ה לרבות בת, הא דאמר השוה הכתוב אשה לאיש היינו וכו'. **והריטב"א בקדושין** (לה. ד"ה הא דאמרינן) תירץ, דהוה אמינא לפטור אשה מקללת אביה ואמה מדמעטינהו בגמ' (שם) מכיבוד אב ואם. **וביראים** (סימן קעד) תירץ, דההוה אמינא לפטור אשה, משום שאין דרך אשה לקלל שהרי בבית בעלה עומדת, ואין לה משא ומתן עם אנשים כאיש. ועיין אות הבאה.

ה) גמ', לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס. כתב בחידושי הר"ן, דאחרי שנתרבו בן ובת, פשיטא דאף טומטום ואנדרוגינוס חייבים, דהוה או בן או בת, ולכך רבינהו כולוהו מחד קרא. ולא נקטה להו הגמ' טומטום ואנדרוגינוס אלא בדרך סירכא בעלמא. מיהו ביד רמה כתב, דאדרבא, הא דאיצטריכו לקרא אינו אלא משום טומטום ואנדרוגינוס, דלרבות בת לא איצטריך דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה וכמו שהקשו התוס' ד"ה לרבות.

ו) גמ', משמע שניהם כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמו. הקשה היר רמה, למה ליה לאשמועינן דאם עשה שניהם כאחד חייב, אחרי דאשמועינן דחייב על כל אחד בפני עצמו, דקל וחומר הוא. ותירץ, דאשמועינן דהאי לישנא משמע בין הכי ובין הכי, ונפקא מינה לענין מצות עשה דכתיבי בהדי הדדי בהאי לישנא, דמצוה לעבדינהו לכולהו, ואי עביד ליה חדא ולא עבד אידך לא מעכבי אהדדי. ועוד תירץ, דלא זו אף זו קתני.

ז) גמ', שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו וכו'. הקשה הערוך לנר, למה לא נילף אביו מדיין ונשיא, דאף באב מצוין על הוראתו והמראתו מדין כבוד ומורא אב ואם. ותירץ, דפירכת הגמ' מהוראת דיין והמראת נשיא שמתחייבים על ידיהן מיתה, כגון בגווני דזקן ממרה ומורד במלכות.

ח) תוס' ד"ה גמר קודש מחול, מדאפקיה בלשון אלוהים דאי מק"ו למ"ד קודש וכו'. מבואר דסברי דאפשר ללמוד מקל וחומר אזהרה למברך ה', והא דלא ילפינן מקל וחומר משום דאיכא פירכא. אבל היר רמה כתב, דגמרינן ב"במה מציינו" ולא ב"קל וחומר", דאין מזהירים מן הדין. נולכאורה יש לבאר דתוס' סברי דהא דאמרינן במכות (ה:), דאין מזהירין מן הדין, היינו דווקא היכא דיהיה נפקא מינה למלקות, אבל לא בגווני שהעונש כבר מפורש בקרא ואין אנו צריכים אלא ללמוד אזהרת העונש. והיר רמה סבר, דאף אזהרת עונש הכתוב בקרא אי אפשר ללמוד מקל וחומר. וכבר נחלקו בדבר הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות (שורש יד). (א.ל.)

ט) גמ', למ"ד אלוהים חול גמר קודש מחול למ"ד אלוהים קודש גמרינן חול מקודש וכו'. הקשה המהר"ם, כיון דבין להאי תנא בין להאי תנא שמעינן מיניה חול וקודש, במאי פלגי התנאים. ותירץ, דנפקא מינה לענין מלקות, דלמאן דאמר דעיקר קראי אתי לחול, דהיינו למקלל הדיין, אלא דאתי נמי לקודש דהיינו לאזהרת מברך ה', איכא מלקות במקלל הדיין, ולמאן דאמר דעיקר קראי אתי לקודש, דהיינו מברך ה', ליכא מלקות במקלל הדיין. מיהו כבר מציינו במסכת סופרים (פרק ד), דעיקר פלוגתייהו הכא לגבי מחיקה, דלמאן דאמר קודש, הוה משמות שאינן נמחקים, מה שאין כן למאן דאמר חול.

דף סו ע"ב

י) תוס' ד"ה מאי לא תקלל, ומקלל חבירו גמרינן או מאב ונשיא או מאב וחרש. מבואר, דסברי דהא דרבינהו מהנך קראי אזהרה לקללת אב, היינו דווקא אב. וכן כתב היר רמה. אבל הר"ן כתב, דילפינן מהנך קראי אזהרה לכל מקלל חבירו, ואביו בכלל דלא גרע משאר ישראל. **ורש"י בפירוש התורה** (ויקרא פי"ט פי"ד) כתב, דאזהרה למקלל חבירו מ"בעמך לא תאור" נפקא, דמשמע כל שבעמך. וכתב הרמב"ן שם, דכך נדרש בתורת כהנים, אבל בגמ' מציינו דילפינן לה מבנין אב ממכובדים ומאומללים. ועיין במהרש"א.

יא) רש"י ד"ה ת"ר נערה, בתוה"ד, עד שירבה השחור. וכן כתב ברש"י לקמן (ק:), ד"ה נערה. והקשה הרש"ש, דלא מציינו לאחד מן התנאים בנדה (מו.). דסבירא ליה דבהכי הויה בוגרת, דהאי סימנא לא אשכחינן אלא גבי מיאון שם (נב.), דלרבי יהודה עד שירבה השחור יכולה למאן.

הדרש היוזמי

מסכת סנהדרין דף סו - דף סז

ה אייר - ו אייר התש"ע

אלוקינו", ולהכי אשמועינן תנא, דכשמתחיל המסית לשבח, לא יניחנו לגמור דבריו אלא יכמין לו מיד.

ג) מתני', ומכמינים לו עדים. הקשה הרש"ש, אמאי לא סגי בעד אחד ויעידו עליו העד והניסת. ותירץ, דלפי מה דאיתא במכות (ו): דבדיני נפשות בעינן ששני העדים יראו אחד את חברו, לא נוכל להעיד עליו כך דלא יראה הניסת את העד. ועיין עוד בתוס' יו"ט.

ד) מתני', והוא אומר היאך נניח את אלוקינו שבשמים. כתבו התוס' לעיל (ח): ד"ה בערה, דהך אמירה התראה היא, ואף דמסית לא בעי התראה כמבואר בתוספתא (פי"א), מכל מקום התראה כל דהו בעי. ומשמע מדבריהם, דצריכים הניסתים למימר ליה הכי אפילו אם הוה שניים, והא דמייירי במתניתין באחד הניסת, לאו דווקא. אבל היד רמה פליג, וכתב, דמדיוקא דמתניתין למדים, דהיכא דהסית שניים לא בעו למימר הכי. וטעמא דמילתא, דכשאמר באפי חד דלא חזי לשהדותא בעי התראה כל דהו, וכשהסית שניים דחזו לשהדותא בעין התראה הוה. אי נמי, היכא דאומר לשניים, אי אמרי ליה הכי ויחזור בו, נוכל לומר דחזר בו מחמת ביעתותא, דכשיגלו דעתם דלא בעו לשמוע בקולו, חייש דילמא מייתו ליה לבי דינא ומסהדי עליה, ואין חזרתו חזרה, ולכך לא אמרי ליה ולא מידיה, אבל כשאומר לחד דלא חזי להעיד, כי הדר ביה, ודאי תשובה מעלייתא הוא, ולכך אמרינן ליה כדי שיחזור בו. וכתב, דנפקא מינה בין שני הפרושים, אם לא יאמר לו הניסת כך האם קטלינן ליה, דלפירוש קמא דמטעמא דהתראה איתנין עליה, אם לא יאמר ליה לא יתחייב מיתה, ולפירוש דטעמא כדי שיחזור בו, האי אמירה לא מעכבא, ואפילו אם לא אמר ליה הכי קטלינן ליה. עוד כתב, דיש לומר, דהא דבעי למימר הכי, דווקא כשהסית חד, היינו משום דמצריכים שיסייע לו הניסת להסית אותו חזרה, ולכך אי אפשר לחייבו על האי הסתה כל עוד לא גילה הניסת דלא ניחא ליה בהכי, דבהכי נוכל לומר דאין הסיתו מטעמא דסייע לו, דהרי גילה דעתו דלא ניחא ליה בהכי. ועיין עוד בחזון איש (סימן כד סק"ה).

ה) רש"י ד"ה האומר אעבוד, באחת מכל הלשונות האלו הוי מסית וחייב. ורש"י לעיל (סא). ד"ה האומר כתב, דקאי על הניסת, דמשעה שהסיתוהו ונתרצה חייב. וכתב המהרש"א, דאין כוונת רש"י הכא לומר דמסית קאמר ליה, אלא דאם כך אמר הניסת, מתחייב המסית. וביד רמה כתב, דקאי על הניסת מפי עצמו, דהיכא דעבודה זרה קמיה ואומר אלך ואעבוד מיד, כיון דבודאי עביד מיתחייב באמירתו.

ו) גמ', רישא ר"ש וסיפא רבנן. כתב הרש"ש, דמדברי ר"ע מברטנורא אמתניתין, נראה דסבר, דתרוצא הוא, וכן מבואר ביד רמה.

ז) גמ', כי קתני מסית זה הדיוט להכמנה כרתניא וכו'. הקשה המהר"ם, למה ליה לאתווי מברייתא, הא במתניתין גופא קתני בהדיא "מכמינים לו עדים". ותירץ, דכיון דהא דקרי ליה מסית הדיוט הוא מלשון הדיוט ושוטה, וכדפירש רש"י ד"ה ולא זו אף זו, לכך מייתי הברייתא דמתבאר שטותו, דאף שמדליקים לו נרות בבית הפנימי ומדברים עמו אינו מרגיש שבשביל כך עושים זה. מיהו ביד רמה ביאר, דמסית נקרא הדיוט משום דמקילים בדינו, דכל דמחמירים

יב) רש"י ד"ה לגמרי קא ממעט לה, בתוה"ד, ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולת בעל. ובתוס' ד"ה עד שיהיו הקשו ממתניתין דלעיל (נה:), דמחייבין הבא על אשת איש קטנה. ותירץ, דלא איתא כוותיה דרבי ישעיה דפוטר היכא דאין שניהם שוים. ובחידושי הר"ן הוסיף להקשות מהא דדרשינן לעיל (נב:), דקטן הבא על הגדולה וגדול הבא על הקטנה חייב. ולכך כתב, דודאי הא דדרשינן הכא אינו אלא בנערה מאורסה, שאף אם היתה גדולה לא היה דינה שווה, דדינה היה בסקילה, ועל כרחך דהא דדרשינן מקרא ד"מתו גם שניהם" הנאמר לגבי אשת איש, באם אינו ענין קאמר, אם אינו ענין לאשת איש תנהו ענין לנערה מאורסה. ובשם הרמב"ן כתב, דטעות סופר נפלה בספרים, וצריכים לומר דדרשינן ליה מקרא דדברים (פכ"ב פכ"ד) "והוצאת את שניהם" הנאמר גבי נערה מאורסה.

יג) תוס' ד"ה עד שיהיו, בתוה"ד, ומיהו כיון דדייקינן לעיל אפילו בהמה כל שכן נשואה. ביאר המהר"ם, דרצונם לומר, דכמו דדייקינן לעיל דבכלל כל העריות בהמה, בודאי בכלל כל העריות נמי נשואה, וקתני דאף אם באו אחד מכל עריות שבתורה על הקטנה חייב. ועיין מלא הרועים.

יד) גמ', כרתניא באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה וכו'. כתב היד רמה, דכי היכי דפליגי רבנן ורבי בבאו עליה שלא כדרכה, פליגי נמי כשבאו עליה בהטייה. אבל הרמב"ם (פ"ג מאיסור"ב ה"ו) פסק, דבבאו שלא כדרכה כולם בסקילה, ואם באו כדרכה אפילו אם היא עדיין בתולה השני בחנק. ופליגי בהא מילתא ב' תרוצי התוס' לקמן (עג:): ד"ה ממונא. ועיין במשנה למלך (פי"ז מאיסור"ב הי"ג) ובאור שמח (שם).

טו) תוס' ד"ה והאי לברו, בתוה"ד, דקתני מתניתין הראשון בסקילה והשני בחנק. והיינו דמבאר תוס', דמתניתין איירי כשבא הראשון שלא כדרכה, וכן פירש רש"י ד"ה באו. אבל בפירוש המשניות להרמב"ם ור"ע מברטנורא פירשו, דאיירי היכא דהראשון עשאה בעולה.

דף סז ע"א

א) מתני', כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינים עליהם חוץ מזו. כתב היד רמה, דילפינן מדכתיב בקרא דברים (פי"ג פ"ז) "בסתר לאמר", ואם צריך להסית בפני עדים לא הוה בסתר, ובלא עדים כלל אי אפשר למיקטליה, ועל כרחך דמכמינים לו עדים. אי נמי, ילפינן לה מדכתיב (שם פ"ט) "לא תחמול ולא תכסה עליו", והוה ככל חומרי דמסית דילפינן מהאי קרא.

ב) מתני', אמר לו יש יראה במקום פלוני כך אוכלת וכו'. הקשה התפארת ישראל (אות פד, ועיין בועז אות ד), הרי בדברים אלו אינו נקרא מסית, כמבואר בסיפא דמתניתין דדוקא כשאומר לך עבוד עבודה זרה מתחייב, ואם כן מאי אשמועינן תנא. ותירץ, דתנא אורחא דמילתא נקט, שכן דרך המסית להתחיל בשבח העבודה זרה, וקא משמע לן תנא דמאחר דמערימין ומכמינין עליו, אם יניח הניסת להמסית לגמור פתויו, לא יועיל ההכמנה שאחר כך, דכשיאמר לו אמור לי מה שאמרת, ירגיש המסית שרוצה שיכפיל דבריו כי הכמין לו עדים, ובפרט שצריך להשיב לו הניסת אחר כך "היאך נניח את

בדינו נקרא גדול, ודלא כרש"י. [ולדבריו לא תתיישב שאלת המהר"ם].

(ח) גמ', כדי שיהו הן רואים אותו ושומעים את קולו. הקשה היר רמה, מאי שנא מהא דאיתא בגיטין (כג). דאפילו סומא כשר להביא את הגט, דאזלינן בתר טביעות עינה דקלא, ואילו הכא בעינן שיראו אותו ולא סגי במה ששומעים אותו. ותירץ, דהתם לאו לענין עדות קא מיירי, אלא לענין לומר בפני נכתב, וכיון דאפשר נאמן, מה שאין כן הכא דבעו להעיד עליו ולא מהני כל עוד לא ראו ושמעו. וכתב השלטי גבורים לעיל (ח. מדפי הרי"ף), דמדבריו מוכרח דאף לדיני ממונות אין העדים יכולים להעיד כל עוד לא ראוהו, אפילו אם שמעו את קולו. ובקצות החושן (סימן פא סק"ג) כתב כדבריו, אלא דבסוף דבריו כתב, דאפשר דמהניא טביעות עינא דקלא אף לדיני נפשות, והא דמצריכינן הכא שיראו אותו, משום דסתם מדבר בלחישא. והרש"ש כתב, דמדברי רש"י ד"ה הן רואים דכתב, דאי לא מצוי חזו ליה לא מצוי לטהודי עליה קטלא, משמע, דדוקא לדיני נפשות לא מעידים על ידי טביעות עינה דקטלא, אבל לעדות ממונות מהני. וכן נקטו הנהגות המשפט והשער המשפט (סימן לה סק"ד).

(ט) גמ', תנו רבנן מכשפה אחד האיש ואחר האשה. וביאר רש"י ד"ה מכשפה, דנלמד מאוב וידעוני דלא חילק בין איש לאשה. וביד רמה כתב, דילפינן מדהשווה הכתוב אשה לכל עונשים שבתורה.

דף סז ע"ב

(י) גמ', למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה. ביאר היר רמה, דאף על פי דתיבה אחת היא, מכל מקום דרשינן לה כמו שהיא מחוברת משני מילות, כש לשון מכחש, ופס לשון פמליא. ולשון מכחישים היינו או, לשון הכחשה, כאדם המכחיש את חברו, או מלשון כחוש וחלש, כלומר שניתן להם רשות לבטל גזירת פמליא של מעלה שגור הגזירה הטובה לצדיק שאינו גמור, שאם נעשו לו כשפים אין אותה גזירה עומדת לו מפני עונותיו. עיין שם דהביא משל נאה לבאר הענין.

(יא) גמ', דקפיד אמנא שד דלא קפיד אמנא כשפים. כתב הרא"ש (אות ח), דמדברי אביי דחילק בין מעשה כשפים למעשה שדים, יש להוכיח שמעשה שדים אינו בכלל כשפים, ומותרים, דאי אסורים כמעשה כשפים, מאי נפקא מינה במה שפירש מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים. מיהו היר רמה הוכיח מהא, דלא מחשבינן ליה בסמוך בהדי הני דפטור אבל אסור, או גבי הני דמותרים לכתחילה, דבכלל מעשה כשפים הן, והעושה אותם מתחייב סקילה. והא דמחלקין להו היינו לענין פירושא דקראי. והר"ן דחה ראייתו, דהא דלא אמרינן בסמוך דמעשה שדים מותרים משום דמעשה דספר יצירה דומה יותר לכשפים מאשר מעשה שדים. ועיין עוד בביאור הגר"א (י"ד סימן קעט סקכ"ו).

(יב) רש"י ד"ה דקפיד, מי שמקפיד על הכלי וכו'. ומשמע דקאי על עושה המעשה. אבל היר רמה ביאר, שהכישוף מקפיד על הכלי, דהיינו שהמעשה לא נעשה אלא בכלי המיוחד.

(יג) גמ', האוחז את העינים פטור אבל אסור. כתב הרמב"ם (פי"א מעבודה זרה ה"ט), דהאוחז את העינים לוקה משום דעבר אלאו ד"לא ימצא כך מעונן". והקשו הלחם משנה (שם) והב"ח (י"ד ריש סימן קעט) מדכתב הרמב"ם (שם הלכה טו), דלוקה מכת מרדות, מפני שלא זה שנאמר במכשף וכו' ולא שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא ואין לוקין עליו, שנאמר מכשפה לא תחיה. ונמצאו דבריו סותרים זה את זה, ועיין מה שתירץ הלחם משנה ובט"ז (שם סק"י).

(יד) גמ', אמר רב אשי חזינא לאבוה דקרנא וכו'. פירש רש"י ד"ה אבוה, דמכשף היה. והקשה בהגהות יעב"ץ, דהדבר מתמיה, ועוד דאיך היה בימי רב אשי, הרי בין קרנא לרב אשי כמאתיים שנה. ולכך כתב, דשמא תרי קרנא הוו. וביד רמה כתב, דלהתלמד עבד הכי, ושרי כדאמרינן בסמוך.

(טו) רש"י ד"ה ינאי, ולא גרסינן רבי ינאי דלאו איניש מעליא הוא שעשה כשפים. ובפסקי הרי"ד כתב, דשפיר גרסינן ליה, דעביד הכי כדי להציל עצמו מן הכשפים, ושרי כדמצינו לענין להבין ולהורות. ובערוך לנר תירץ, לפי שיטת הרא"ש שהבאנו לעיל אות יא, דהכא מעשה שדים עשה ומותר.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת הסדר ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124